

Ütopya Düşüncesinin Beş Yüzünde Platonik İzler

Erdoğan Serdar ÇALIK

eski
yeni.

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1860

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyei

Yayın No | Publication Number: 390

Kitap Adı : Ütopya Düşüncesinin Beş Yüzünde Platonik İzler

Book Title : Platonic Traces In Five Centuries Of Utopian Thought

ISBN : 978-625-8596-03-8

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596038

Yazar | Author: Erdoğan Serdar Çalık | orcid.org/0000-0002-6055-1862

Kurum | Institution: Gümüşhane Üniversitesi

ROR ID: ror.org/00r9t7n55

Editör | Editor: Bilal Koçak | orcid.org/0000-0002-2220-6531

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 163 (xii + 151)

Yayın Tarihi | Publication Date: Şubat | February 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HP - Philosophy | Felsefe

BISAC: PHI000000 - Felsefe | Philosophy (PHI kodları felsefe için kullanılır. Bu kitap doğrudan Platon, Farabi, More gibi filozofların düşüncelerini ele almaktadır.)

THEMA: QDHF1 - Antik felsefe | Ancient Western philosophy: to c 500 | Antik dönem Batı felsefesi: yaklaşık 500'e kadar

LC Classification: B63 - Political science (Plato) | Siyasi felsefe (Platon)

DEWEY: 320.01 - Siyaset felsefesi | Political philosophy

WoS Category: Felsefe | Philosophy

WoS Citation Topics Meso: 6.2 - Politik Felsefe | Political Philosophy

WoS Citation Topics Micro: 6.2.15 - Platoncu Politik Teori | Platonic Political Theory

Scopus Subject Areas: 1201 - Sanat ve Beşeri Bilimler (Genel) | Arts and Humanities (miscellaneous)

Atıf Bilgisi | Cite as: Çalık, Erdoğan Serdar. *Ütopya Düşüncesinin Beş Yüzünde Platonik İzler*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Eskiyei, 2026.

© Tüm hakları Saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Ütopya Düşüncesinin Beş Yüzünde Platonik İzler

Dr. Erdoğan Serdar ÇALIK

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Erdoğan Serdar ÇALIK

1987 yılında Erzurum’da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Erzurum’da tamamladı. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden, 2018 yılında ise Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı’nda 2018 yılında yüksek lisansını, 2023 yılında doktora eğitimini tamamladı. 2010–2023 yılları arasında Atatürk Üniversitesi’nde çeşitli idari görevlerde bulundu. 2023 yılında Gümüşhane Üniversitesi’ne Dr. Öğr. Üyesi olarak atandı ve hâlen anabilim dalı başkanı olarak bu görevini sürdürmektedir. Felsefe Tarihi alanında kitap, kitap bölümleri ve çok sayıda makaleleri bulunan yazarın temel çalışma alanları ahlak felsefesi, siyaset felsefesi, hukuk felsefesi ve Türk-İslam düşüncesidir.

Born in Erzurum in 1987. Completed primary and secondary education in Erzurum. Graduated from Atatürk University Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature in 2014, and from Anadolu University Faculty of Economics, Department of Political Science and International Relations in 2018. He completed his master's degree in 2018 and his doctoral education in 2023 at the Department of History of Philosophy at the Institute of Social Sciences at Atatürk University. Between 2010 and 2023, he held various administrative positions at Atatürk University. In 2023, he was appointed as an Assistant Professor at Gümüşhane University and currently continues to serve as the head of the department. The author, who has published books, book chapters, and numerous articles in the field of History of Philosophy, focuses on ethics, political philosophy, philosophy of law, and Turkish-Islamic thought.

Kitap Hakkında

Ütopya Düşüncesinin Beş Yüzünde Platonik İzler

Bu çalışma, ütopya düşüncesini Platon merkezli bir normatif miras olarak ele almakta ve bu mirasın Antik Yunan'dan İslam felsefesine ve erken modern döneme uzanan dönüşüm tarihini incelemektedir. Ütopya, burada salt hayali bir toplum tasarımı ya da edebî bir tür olarak değil, bilgi, erdem ve siyasal otorite arasındaki ilişkiyi sorgulayan kurucu bir felsefi problem alanı olarak kavranmaktadır. Çalışmanın temel iddiası, ütopya geleneğinin Platon'un kurduğu normatif çerçeve olmaksızın anlaşılamayacağıdır. Platon'un *Devlet*, *Yasalar* ve *Timaios* diyaloglarında geliştirdiği ideal toplum tasarımı, bilgiye dayalı erdem anlayışı ve kozmik düzen fikri, sonraki tüm ütopyacı projeler için kurucu bir referans noktası oluşturmuştur. Bu Platonik miras, Fârâbî'de peygamber-filozof modeliyle İslamî bir meşruiyet zeminine taşınmıştır. İbn Bâcce'de siyasal ütopyanın imkânsızlığı kabul edilerek bireysel kurtuluş stratejisine indirgenmiştir. Thomas More'da Hristiyan hümanizmi içinde kurumsal bir denge arayışına dönüşen bu miras, Campanella'da kozmik-teolojik bir devlet tasarımında yeniden şekillenmiş ve son olarak Francis Bacon'da ise bilginin ahlaki rehberlikten koparılarak deneysel ve teknik bir iktidar biçimine evrilmesiyle bilinçli bir kopuşa uğramıştır. Bu çerçevede çalışma, ütopya düşüncesini tarihsel bir çeşitlilik alanı olarak değil, Platon'un kurduğu bilgi-erdem-otorite ilişkisi etrafında şekillenen bir süreklilik, dönüşüm ve kopuşlar tarihi olarak yorumlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ütopya; Platon; Bilgi ve Erdem; Fârâbî; İbn Bâcce; Thomas More; Campanella; Francis Bacon

About the Book

Perspectives

Platonic Traces In Five Centuries Of Utopian Thought

This study approaches the concept of utopia as a normative legacy centered on Plato and examines the history of its transformation from Ancient Greece to Islamic philosophy and the early modern period. Utopia is understood here not merely as an imaginary societal design or a literary genre, but as a foundational philosophical problem area that questions the relationship between knowledge, virtue, and political authority. The study's fundamental claim is that the utopian tradition cannot be understood without the normative framework established by Plato. The ideal societal design, knowledge-based understanding of virtue, and idea of cosmic order developed in Plato's dialogues *Republic*, *Laws*, and *Timaeus* formed a foundational reference point for all subsequent utopian projects. This Platonic legacy was transferred to an Islamic legitimacy ground in al-Farabi with the prophet-philosopher model. In Ibn Bajja, the impossibility of political utopia was accepted and reduced to an individual salvation strategy. This legacy, which in Thomas More became a search for institutional balance within Christian humanism, was reshaped in Campanella into a cosmic-theological state design, and finally, in Francis Bacon, it underwent a conscious break as knowledge was separated from moral guidance and evolved into an experimental and technical form of power. Within this framework, the study interprets utopian thought not as a field of historical diversity, but as a history of continuity, transformation, and ruptures shaped around the relationship between knowledge, virtue, and authority established by Plato.

Keywords: Utopia; Plato; Knowledge and Virtue; al-Farabi; Ibn Bajja; Thomas More; Campanella; Francis Bacon

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
 BİRİNCİ BÖLÜM	
PLATON'DA MİTOSTAN NORMATİF MODELE ÜTOPYANIN FELSEFİ KURULUŞU	9
1. <i>Politeia</i> 'da Bilgiye Dayalı Erdemli Devlet Anlayışı	9
2. <i>Nomoi</i> 'de Yasa Koyucu ve Hukuksal Otorite Anlayışı	14
3. Platon'un <i>Timaios</i> Diyalogunda Kozmos ve Düzen Fikri	16
4. Filozof-Kral Figüründe Bilgi ve Siyasal Otorite	18
 İKİNCİ BÖLÜM	
FÂRÂBÎ'DE PLATONİK SİYASET MİRASININ İSLAMÎ YORUMU	23
1. Filozof-Kraldan Peygamber-İmam'a	25
2. Bilgi-Siyaset Bağı ve Akıl-Vahiy İlişkisi	36
3. Erdemli Şehir ve Hiyerarşik Düzen	46
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İBN BÂCCE'DE ERDEMLİ ŞEHİR TASARIMINDAN NEFS TEDBİRİNE	51
1. <i>Tedbîrî'l-Mütevahhid</i> 'de Ruh Düzeyinde Erdemli Şehir	53
2. Yalnız Filozof Figürü	60
3. Mağaraya Dönmemeye ve Platoncu Kamusal Yükümlülük	65
 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
THOMAS MORE'DA PLATONCU SİYASETİN HÜMANİST YENİDEN YORUMU	75
1. Platon'un <i>Devlet</i> 'inden Hümanist <i>Utopia</i> 'ya	76
2. Filozof-Kral İdealinde Danışmanlık, Mesafe ve Vicdan	82
3. Platoncu Adaletin Modern Eleştirisinde Savaş, Suç ve Özel Mülkiyet	87

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOMMASO CAMPANELLA'DA PLATONCU KOZMOLOJİ ve TEOLOJİK SİYASET	99
1. <i>Civitas Solis</i> ve Kozmik Düzen	101
2. Bilgi, Astroloji ve Teorik Otorite	106
3. Tanrısal-Kozmik Düzen ve Platon'un Teolojik Mirası	111

ALTINCI BÖLÜM

FRANCİS BACON'DA PLATON'DAN BİLİMSEL ÜTOPYAYA GEÇİŞ	117
1. <i>Nova Atlantis</i> ve Bilimsel Düzen Tasarımı	118
2. <i>Salomon Evi</i> 'nde Kurumsal Akıl ve Filozof-Kral Mirası	122
3. Deneyssel Bilimde Bilgi, Erdem ve Otorite	129

SONUÇ

BEŞ YORUM TEK PLATONCU MİRAS	133
-------------------------------------	-----

KAYNAKÇA	143
-----------------	-----

DİZİN	149
--------------	-----

ÖN SÖZ

Elinizde bulunan bu kitap, Platon'un düşüncesini yeniden anlatmayı ya da Platon felsefesinin temel kavramlarını sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlamamaktadır. Aynı şekilde, kitap boyunca ele alınan Fârâbî, İbn Bâcce, Thomas More, Campanella ve Francis Bacon'ın ütopyacı tasarımlarını müstakil ve bütüncül biçimde çözümlemek gibi bir hedef de taşımamaktadır. Söz konusu düşünürlerin siyasal ve toplumsal tasavvurları, felsefe literatüründe defalarca ele alınmış, farklı disiplinler ve yaklaşımlar çerçevesinde ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın temel derdi, bu ütopyaları yeniden inşa etmek ya da kapsamlı bir karşılaştırmalı ütopya tarihi sunmak değildir.

Bu kitabın asıl amacı, söz konusu düşünürlerin metinlerinde, farklı tarihsel ve entelektüel bağlamlar içerisinde yeniden beliren Platonik izleri takip etmektir. Burada Platon, kapalı bir doktrinler bütünü ya da sabit bir felsefi sistem olarak değil, sonraki düşünce geleneklerinde farklı biçimlerde yorumlanan, dönüştürülen ve yeniden işlevselleştirilen bir problem alanı olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla kitap, Platon'u merkeze alan bir yorum çalışması olmaktan ziyade, Platon'dan hareketle oluşan bir düşünsel sürekliliğin izini süren tarihsel-felsefi bir okuma girişimi olarak konumlandırılmalıdır.

Bu yaklaşım, Platonik etkiyi yüzeysel benzerlikler, terminolojik paralellikler ya da doğrudan atıflar üzerinden tespit etmeye yönelmez. Aksine, Platon felsefesinde merkezi bir rol oynayan belirli sorun alanlarının (bilginin mahiyeti, erdem ile düzen arasındaki ilişki, siyasal otoritenin temellendirilmesi ve ideal düzen tasavvuru gibi) sonraki düşünürlerde nasıl yeniden kurulduğunu ve hangi bağlamlarda dönüştürüldüğünü açığa çıkarmayı hedefler. Bu bakımdan *Platonik İz*, bir devamlılık iddiasından çok,

tarihsel bağlamlar içerisinde yeniden üretilen kavramsal yönelimleri ifade etmektedir.

Kitapta ele alınan beş düşünürün metinleri, gerek hacim gerekse tarihsel bağlam bakımından birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Ayrıca bu düşünürler üzerine yapılan ikincil literatürün kapsamı ve yoğunluğu da eşit değildir. Bu durum, bölümler arasında kullanılan kaynakların sayısı, türü ve dağılımı bakımından kaçınılmaz farklılıklara yol açmaktadır. Söz konusu farklılıklar, çalışmanın yöntemsel bir tutarsızlığı ya da dengesizliği olarak görülmek yerine, her bir düşünürün metinlerinin ve bu metinler etrafında oluşan literatürün doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda kitap, bölümler arasında mutlak bir simetri ya da biçimsel eşitlik arayışına girmemektedir. Her bölüm, ele alınan düşünürün Platon'la kurduğu ilişkinin niteliğine, bu ilişkinin açıklık ya da örtüklük derecesine ve mevcut literatürün sunduğu imkânlarla göre yapılandırılmıştır. Bazı bölümlerde Platonik miras daha doğrudan ve belirgin biçimde izlenebilirken, bazı bölümlerde bu miras daha dolaylı ve örtük bir düzlemde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kanaatimizce çalışmanın temel iddiasıyla çelişmemekte, aksine Platonik etkinin tarihsel çok katmanlı yapısını daha da görünür kılmaktadır.

Kitap boyunca izlenen yöntem, iki indirgemeci yaklaşımın bilinçli biçimde dışında durmaktadır. Bir yandan, Platon'u sonraki düşünürler üzerinde mutlak ve tek yönlü bir belirleyici olarak konumlandıran basitleştirici etki anlatıları reddedilmektedir. Öte yandan, düşünürleri yalnızca kendi tarihsel bağamlarına hapseden ve felsefi süreklilik ihtimalini baştan dışlayan yaklaşımların da sınırlı olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışma, her bir düşünürü kendi bağlamı içinde ele alırken, Platon'la kurdukları kavramsal ilişkinin izini sürmeyi temel ilke olarak benimsemektedir.

Bu çerçevede okurdan beklenen, kitabı tek tek filozofların ütopyacı projelerinin ayrıntılı bir sunumu olarak okumak yerine,

Platon'dan hareketle şekillenen bir düşünce hattının dönüşüm hikâyesi olarak değerlendirmesidir. Bölümler arasındaki geçişlerde kavramların yer değiştirmesi, bazı sorunların merkezden çevreye itilmesi ya da yeni bir ağırlık kazanması, Platonik düşüncenin tarihsel bağlamlar içinde aldığı farklı biçimlerin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Platonik düşünce, donmuş bir miras ya da değişmez bir felsefi model olarak değil, farklı dönemlerde farklı işlevler üstlenen canlı bir problem alanı olarak ele alınmaktadır. Platon burada bir otorite figürü değil, sonraki düşünce biçimlerini mümkün kılan bir başlangıç noktasıdır. Amaç, Platon'u yeniden anlatmak değil, ondan hareketle şekillenen felsefi yönelimlerin tarihsel dönüşümünü izlemektir. Sonuç olarak Platon, sabit bir öğretisi olarak değil, düşünsel sürekliliği mümkün kılan kurucu bir imkân alanı olarak değerlendirilmektedir.

Bu yaklaşımın ortaya çıkması, uzun bir düşünsel emeğin ve çok sayıda katkının sonucudur. Çalışmanın şekillenmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sunan hocalarıma, arkadaşlarıma, editörlük görevini üstlenerek değerli katkılarda bulunan meslektaşım Bilal Koçak'a ve desteklerini her zaman hissettiren aileme teşekkür ederim. Akademik üretimin sürekliliği, çoğu zaman görünmez kalan bu desteklerle mümkün olmaktadır. Bu kitap, düşünmeye ayrılmış uzun bir zaman dilimini mümkün kılan aileme ithaf edilmiştir.